

УДК [94 : 327] (460+ЄС) «1986/2016»

ІСПАНІЯ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ (1986-2016 рр.)

Любава Матлай

Національний університет «Львівська політехніка»
Україна, 79044, м. Львів, вул. Митрополита Андрія, 5
e-mail: liubava_matlaj@yahoo.com

У сучасних умовах глобалізації та регіоналізації, актуальною для дослідження залишається динаміка національної та наднаціональної взаємодії у межах Європейського Союзу, збереження ролі національних держав у локальній і світовій політиці. Багаторічна політико-інституційна трансформація країн у складі європейського інтеграційного об'єднання призвела до передачі державних функцій і повноважень наднаціональним структурам управління, а також до посилення регіональних політико-територіальних утворень, появи нових ризиків політичної нестабільності та територіальної цілісності. Досвід Іспанії у складі євроспільноти може стати повчальним для України у реалізації її прагнень приєднання до ЄС; врахування та недопущення помилок, які мали місце у процесі євроінтеграції цієї південної держави.

Дослідженню місця та ролі Іспанії в ЄС присвятили свої праці іберійські науковці та політичні діячі – Ф. Альдекоа, Е. Барбе, Р. Бассольс, К. Вестендорп, А. Віньяс, К. Клоса, М. Монтоббіо, Ч. Пауел, Х. Перейра, Х. Санс, Х. Солана, Х. Торребланка, Х. Тусель та інші. Російський професор І. Прохоренко, однією з перших на пострадянському просторі, спробувала дослідити «...як порядок денний конкретної держави, учасниці регіонального інтеграційного об'єднання, впливає на ЄС та навпаки, – яким чином розвиток євроінтеграційного проекту визначає національний порядок денний, трансформує політичну систему країни, впливає на суб'єктність і ступінь суб'єктності тих чи інших політичних акторів» [1, с. 8].

Окремі аспекти зовнішньополітичного курсу Мадриду розглядали вітчизняні науковці – О. Іваницька, В. Годлевська, А. Хмель, К. Федорова, Н. Шаповалова. Утім, відчувається нестача праць українських дослідників щодо підходів парламентської монархії до євроінтеграційних процесів; особливостей іспанських головувальств в ЄС; ставлення до політики розширення на Схід тощо.

Мета статті – проаналізувати інтеграційний досвід Іспанії в ЄС; визначити вплив регіональної інтеграції на політичні, економічні, соціальні реформи у державі; оцінити внесок пар-

ламентської монархії у континентальний інтеграційний процес.

Іспанія підписала Договір про приєднання 12 червня 1985 р. й увійшла в європейські інституції 1 січня 1986 р. З приєднанням до євроспільноти закінчилася багаторічна політична ізоляція країни. Погоджуємося із висновками американського дослідника іберійської інтеграції С. Ройо, який стверджує, що рішення про членство в ЄС у Мадриді прийняли на основі політичних, а не економічних міркувань, оскільки майже сорок років франкістського авторитаризму тримали країну поза євроінтеграцією, а іспанські громадяни очікували з приєднанням до Європи консолідувати новостворені демократичні інститути, трансформувати політичну систему, нормалізувати відносини з сусідніми державами [18, с. 22]. Колишній Віце-президент Європейської Комісії, представник Іспанії Ж. Алмунія вважає, що найважливішою особливістю ЄС є забезпечення державам-членам миру та стабільності на основі таких цінностей як права людини, демократія та верховенство законів. Країна повсякчас виступала за розширення та зміцнення інтеграції, про що засвідчили результати національного референдуму щодо проекту конституційного договору ЄС, який підтримали понад 76% іспанців [19, с. 2].

За роки членства в ЄС Іспанія успішно завершила внутрішні процеси консолідації демократії. Вибір європеїзму став константою зовнішньополітичного курсу країни, яка успішно інтегрувалася в європейські політичні й економічні зв'язки. Крім того, у державі децентралізували владу, утворили 17 автономій. У політико-адміністративній структурі автономізація як модель територіального, регіонально-національного устрою була новою ідеєю. Іспанія прагнула поєднати принципи непорушності національної єдності та визнання регіональних автономій. Сьогодні політична структура Іспанії складається з двох рівнів – державного та регіонального. Кожен рівень має повну законодавчу владу у межах своїх повноважень і не може втручатися у сферу зобов'язань один одного, оскільки відсутня ієрархія. Автономії є децент-

ралізованими політичними одиницями управління та здійснюють відповідну частку державної політичної влади у межах своїх територіальних утворень. Однак, винятково до повноважень держави відносяться міжнародні відносини. Зовнішньополітична та зовнішньоекономічна діяльність автономій Іспанії відбувається за такими напрямками: пряма участь в європейському будівництві у межах ЄС; розширення мережі власних просвітницьких і культурних центрів за кордоном; розвиток транскордонної співпраці з іншими регіональними утвореннями через двосторонню та багатосторонню співпрацю. У всіх сферах, коли автономії не мають виключних повноважень, державні норми передують нормам автономних громад [3, с. 82-84].

Більшість іспанських автономій відкрили у Брюсселі свої інформаційно-культурні представництва, які взаємодіють з іншими регіонами та регіональними групами, ставлячи за мету впливати на процес прийняття рішень на загальноєвропейському рівні. Каталонія та Країна Басків продовжують зберігати власні мови та звичаї на місцевому рівні, вважаючи себе більш європейськими, ніж іспанськими [12, с. 121]. Відтак, проблеми регіонів в Іспанії знаходяться у режимі постійного конституційного процесу та діалогу.

З приєднанням до ЄС, Іспанія долучилася до участі у програмах його структурних фондів. Участь в євроінтеграції забезпечила країні надходження більш ніж 163 мільярда євро у 1989-2013 роках. У 1992 році, під час зустрічі на найвищому рівні в Единбурзі, державичлени ЄС заснували Фонд згуртування для екологічних проєктів, транспортної інфраструктури й енергетики для країн з рівнем доходу нижче 90% від середнього показника по ЄС. Іспанія отримала вагомий фінансовий підтримку для активізації регіонального розвитку. Значні виплати з комунітарних фондів також сприяли зростанню іспанської економіки, її конкурентоспроможності. Ці кошти спрямовувалися на інтернаціоналізацію бізнесу, підтримку малих і середніх підприємств, покращення професійної підготовки іспанських працівників, створення та розбудову об'єктів інфраструктури. Як член ЄС, Іспанія отримала низькі ставки Європейського центробанку, що знизило валютні ризики, стимулювало зростання споживчих кредитів і купівельної спроможності громадян. Якщо у 1986 р. ВВП Іспанії на одиницю населення складав 73,2% у порівнянні із середнім показником інших держав ЄС, то у 1995 році – 78,4%, досягши піку у 2007

році – 102,8% [4].

Парламентська монархія брала активну участь у розробці й імплементації Єдиного Європейського акту (1987 р.), Маастрихтського договору (1992 р.), Амстердамського договору (1997 р.), Ніццького договору (2001 р.) та Лісабонського договору (2007 р.), які створили цілісну, оновлювану систему спільноєвропейських правил і норм. Упродовж багаторічного членства в ЄС іберійська держава головує в Європейському парламенті, Європейському суді, Комітеті регіонів, Економічній і соціальній раді, Рахунковій палаті й інших євроструктурах. Важливими стали іспанські головування в ЄС у 1989, 1995, 2002 та 2010 роках. Порівняльний аналіз іспанського президенства вказує на послідовність основних пріоритетів, а також значні зміни у стратегії та цілях [6, с. 1-16]. Останні відбувалися за рахунок трьох взаємопов'язаних чинників: еволюції процесу європейської інтеграції, європеїзації іспанської політики, а з 1996 р. – переходу до прагматичного визначення національних інтересів. За першого головування Іспанії в ЄС у 1989 р. домінувала мета: показати надійність та ефективність в якості партнера євроспільноти і протидіяти скептичним очікуванням деяких держав-членів з приводу здатності країни до виконання своїх обов'язків. Для досягнення цієї мети іспанський уряд інвестував значні кошти у підготовку й організацію головування. Працюючи у тісному контакті з Європейською комісією, Мадрид зосередився на питаннях економічної інтеграції та політичної співпраці. Стратегією першого іспанського головування стала мінімізація ризиків в європейській економічній і соціальній політиці [8, с. 1368].

Наступне європейське головування парламентської монархії в ЄС розпочалося у другій половині 1995 року та відбувалося в умовах важких переговорів, конфлікту між менш економічно розвиненими державами-членами (Іспанією, Португалією, Грецією, Італією) й іншими країнами щодо Європейського економічного та валютного союзу. Мадрид зажадав подвоїти структурні фонди до 1999 року, а також створити новий Фонд згуртування в обмін на фінансові зусилля, необхідні для задоволення потреб ЄЕВС. На відміну від 1989 р., коли Іспанія демонструвала власну надійність як партнера в Європі, головною метою другого головування було просування іміджу важливої європейської держави. Ключовими завданнями Мадриду були: розробка нової стратегії для Середземномор'я, підготовка та проведення у листопаді 1995 р. Євросередземноморської

конференції; підготовка до Міжурядової конференції ЄС у Турині у 1996 р.; сприяння ініціативам в економічній і трудовій політиці; зміцнення відносин між ЄС та країнами Латинської Америки; подальший розвиток Спільної зовнішньої політики та політики безпеки ЄС [7, с. 13874-13882].

Іспанці стали ініціаторами ідеї створення Трансатлантичної економічної ради у складі ЄС, США, Канади та Мексики, запропонувавши наступні напрями співпраці між ЄС та США: двостороння торгівельно-економічна співпраця; зміцнення військово-політичного співробітництва у галузі безпеки й оборони, у першу чергу у структурах НАТО; створення спільної зовнішньополітичної стратегії щодо країн, економічних блоків, регіонів; надання економічної допомоги країнам, що розвиваються; сприяння захисту інтелектуальної власності, авторських прав, розвитку освіти, науки та культури; чітка взаємодія у міжнародних організаціях, зокрема, ООН, з основними акцентами на превентивну дипломатію, захист прав людини, навколишнього середовища.

Перші практичні кроки щодо реалізації трансатлантичної ідеї були зроблені під час візиту державного секретаря США У.Крістофера до Мадриду у червні 1995 р. Місяцем пізніше створили робочу групу, яка мала виробити концепцію трансатлантичного співробітництва, підготувати проект політичної декларації. 10 і 11 листопада 1995 р. у Севільї відбувся самміт ділових кіл Іспанії щодо трансатлантичної співпраці, на якому були запропоновані рекомендації уряду США та ЄС. 2 грудня 1995 р. Президент США Б.Клінтон прибув в іспанську столицю з метою підписання нової програми трансатлантичної співпраці з ЄС. Пропозиції та рекомендації іспанських підприємців були враховані Президентом США Б.Клінтоном на засіданні 3 грудня. У цей день Президент США Б.Клінтон і Президент Європейської комісії Ж.Сантер поставили свої підписи під новою Трансатлантичною програмою, яка визначала відносини між двома блоками у комерційних, політичних, культурних і соціальних сферах [5].

Іспанія зіграла важливу роль в організації Барселонського процесу щодо врегулювання безпеки Середземноморського регіону. 27-28 листопада 1995 року відбулася Євросередземноморська конференція. Представники Іспанії констатували в ЄС, що без виділення достатніх коштів Барселонський процес буде приречений. Допомогу ЄС середземноморським країнам збільшували на 22 проценти, схі-

дноєвропейським державам – лише на 8 процентів [13].

Головуючи в ЄС, Іспанія намагалася посилити процеси європейської інтеграції. Підтримавши наступне розширення євроспільноти, Мадрид спрямовував свої зусилля на підготовку та проведення переговорів про приєднання держав Центральної та Східної Європи, Мальти, Кіпру. Зовнішньополітичне відомство Іспанії всіляко сприяло курсу на формування спільної зовнішньої політики та політики безпеки країн ЄС, беручи участь у розробці нової архітектури європейської безпеки [6, с. 1-16].

Головування Іспанії в ЄС у 2002 р. ознаменувалося введенням спільної євровалюти. Країна продовжувала виступати в якості посередника між ЄС та Латинською Америкою. Другий саміт європейських та ібероамериканських держав відбувся у травні 2002 р. у Мадриді. Його головною темою стала боротьба з міжнародним тероризмом [10, с. 48].

З січня 2009 р., після набуття чинності Лісабонського договору, який реформував систему управління ЄС, відбулася безпрецедентна передача національних повноважень інститутам регіонального об'єднання, зменшено можливості окремих держав у процесах вироблення та реалізації зовнішньої політики, позиціонування євроспільноти у міжнародних відносинах. У першій половині 2010 р. під час головування Іспанії в ЄС Прем'єр-міністр Іспанії Х.Л.Сапатеро (2004-2011) погодився на інституційний компроміс, передавши частину своїх повноважень головуючій державі Президенту Ради ЄС Г. ван Ромпею та Високому представнику із спільної зовнішньої та безпекової політики ЄС К. Ештон.

Пріоритетами іспанського головування стали: зміцнення Спільної зовнішньої політики та політики безпеки, початок організаційних заходів з формування дипломатичної служби об'єднання; посилення ролі європейського регіонального об'єднання в якості глобального гравця на міжнародній арені; розробка єдиної економічної політики євроспільноти та координація зусиль держав-членів у подоланні наслідків кризи; створення наглядового механізму за фінансовою системою ЄС, нових робочих місць і посилення соціального захисту громадян ЄС; заохочення ініціатив держав-членів щодо захисту прав людини, гендерної рівності; проведення самітів з країнами Латинської Америки [16].

З'явився новий напрям діяльності держави, який втілювався у забезпеченні Мадридом умов вільної конкуренції товарів і послуг згідно з антимонопольною політикою ЄС. Пріоритетом

стала державна підтримка малого та середнього бізнесу, а важливою концептуальною основою внутрішньої політики – залучення іноземного капіталу у національну економіку Іспанії [14]. Членство в ЄС дало поштовх розвиткові студентської мобільності. Тисячі молодих іберійців скористалися можливостями різноманітних освітніх програм в університетах Італії, Великобританії, Німеччини та Франції. Для прикладу, тільки у програмі ERASMUS щорічно беруть участь понад 20 тисяч іспанських студентів, тоді як у 1987 році їх чисельність складала лише 240 осіб. Цілком погоджуємося зі словами С. Ройо про те, що «членство в ЄС допомагає тим, хто сам собі допомагає та готується використовувати переваги такого членства» [18].

Економічна криза 2008 р. негативно вплинула на економічне зростання країни. ЄС вимагав від Мадриду жорстких заходів економії паралельно з фінансовою підтримкою зі сторони європейських структур. У 2010 р. створили Європейський фонд фінансової стабільності, який мав допомагати проблемним країнам. Надалі було створено Європейський стабілізаційний механізм, який полегшив державам Єврозони доступ до фінансових запозичень з метою оздоровлення національних економік.

У вересні 2011 р., у результаті угоди між провідними іспанськими політичними партіями – Народною партією та Іспанською соціалістичною робітничою партією, у парламенті було схвалено конституційну реформу, яка посилювала контроль над соціальною політикою й іншими державними витратами. Отже, процеси європеїзації, згідно із висновками політолога Х. Гонсалеса, впливають не тільки на економічну та соціальну політику Іспанії, але й на політичну та партійну конкуренцію, пошук компромісів між основними партіями країни [17, с. 33].

У 2014 році ВВП Іспанії знизився до 94,5% середньоєвропейського [4]. У даний період ЄС стикається з цілим рядом суперечностей, концептуальних і структурних проблем, екзистенціальних питань: наслідки тривалої економічної кризи; невідповідність деяких інститутів об'єднання сучасному глобальному середовищу та потребам держав-членів; зростання відцентрових сил в окремих державах (у випадку Іспанії – спроби Каталонії отримати незалежність). Крім того, фінансова криза стала катализатором негативного ставлення багатьох іспанців до європейського проекту, вбачаючи у ньому далеку й абстрактну організацію, зростаючу відстань між простими громадянами та

брюссельською бюрократією. У таких умовах, національні політичні актори мають мало місця для маневрування у вирішенні кризових питань, оскільки відчувають тиск з боку єв्रो-структур і необхідність виконання норм, правил і рекомендацій ЄС [17, с. 21-22].

Колишній Прем'єр-міністр Іспанії у 1982-1996 роках Ф. Гонсалес критично оцінює сучасне положення країни у відстоюванні власних національно-державних інтересів в інститутах ЄС: «Іспанія стає менш актуальною у рішеннях Євросоюзу та непомітною у його машинному залі. Ми у значній мірі залежимо від прийняття рішень в Європі, тому повинні та зобов'язані узгоджувати їх з партнерами на рівних...» [9]. Польська журналістка Александра Ліпчак пише, що в Іспанії останні роки переважає настрій, який точно резюмував публіцист газети «Ель Пайс» Джон Карлін: «Ми прагнемо до європейської ліги, але граємо у третьому дивізіоні. ...зникла мрія іспанців про сучасну європейську країну. Вони відчувають себе присоромленими, приниженими, гнівними та розчарованими» [11]. До цього слід додати, що на настрої іспанців негативно впливають численні корупційні скандали до яких причетні представники політичної та партійної еліти країни, зокрема, правлячої Народної партії.

Попри всі економічні негаразди, Іспанія все ж намагається посилити свою роль в євроспільноті через різні ініціативи. Нещодавно впливово іспанське видання «Ель Пайс» надрукувало матеріал із промовистою назвою «Іспанія закликає ЄС до військової інтеграції перед новими загрозами», в якому обґрунтовується позиція про те, що жодна країна неспроможна самостійно протидіяти новим загрозам (кібератакам, глобальному тероризму тощо). Мадрид закликав Брюссель до координації та подальшої інтеграції у галузі безпеки й оборони та запропонував «перманентну структуровану співпрацю, так званий «оборонний Шенген», який об'єднає європейські держави» [2].

Підсумовуючи, зазначимо, що вступ Іспанії в ЄС сприяв системній трансформації внутрішньої економіко-соціальної моделі та її перебудові за європейськими стандартами, модернізації іспанської економіки, інноваційному розвитку через використання переваг широкої міжнародної співпраці. Країна долучилася до континентального інтеграційного процесу; стала впливовою регіональною державою з глобальними інтересами; розширила діяльність ЄС у зоні власних національно-державних інтересів – Латинській Америці та Магрибі; активізувала середземноморську політику

евроспільноти. Разом з тим, Мадрид намагається протидіяти зовнішньополітичним амбіціям регіонів і намірам окремих автономних утворень створити власну державність. Серед першочергових завдань Мадриду – подолання наслідків глобальної фінансово-економічної кризи, безробіття серед молоді, реформування національної партійно-політичної системи, посилення ролі Іспанії у формуванні та реалізації зовнішньої політики ЄС.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Прохоренко И.Л. Испания в Европейском Союзе: взаимовлияние национального и транснационального политических пространств: дис... д. полит. н.: 23.00.02 – Политические институты, процессы и технологии; 23.00.04 – Политические проблемы международных отношений, глобального и регионального развития. Москва, 2015. 375 с.
2. Abellon L. Es paña urge la integración militar de la UE frente a las nuevas amenazas. URL: http://internacional.elpais.com/internacional/2017/05/30/actualidad/1496170257_028435.html
3. Aldecoa Luzarraga F. Paradiplomacia: las relaciones internacionales de las regiones. Madrid: Marcial Pons, 2001. 238 p.
4. Así éramos y así somos: 10 grandes cambios en España desde 1985 // El País. – de 12 de junio 2015. URL: https://politica.elpais.com/politica/2015/06/11/actualidad/1434049790_197630.html
5. Clinton ratifica la prioridad Europa en su política exterior con la firma de la Agenda Transatlántica // El País. de 4 de diciembre 1995. P. 12.
6. Comunicacion del Gobierno sobre la Presidencia Española del Consejo de la Union Europea // Boletín Oficial de las Cortes Generales, 19 de junio de 1995. Nº 141. P. 1-16.
7. Diario de Sesiones de las Cortes Generales, Comisiones Mixtas, 02 de marzo de 1995 para informar sobre los trabajos de la UE en la perspectiva de 1995. Nº 66. P. 1368-1376.
8. Diario de Sesiones del Congreso de los Diputados, 15 de

marzo de 1995. Nº 455. P. 13873-13891.

9. Felipe González: «Ni el PP ni el PSOE deberían impedir que el otro gobierne» // El País. URL: http://politica.elpais.com/politica/2016/01/27/actualidad/1453925502_689607.html
10. Guinea M. España en la política exterior común Europea: los últimos diez años (2001-2011) // UNISCI Discussion Papers. 2011. 27 (Octubre). P. 35-62.
11. Lipczak A. Afera korupcyjna w partii premiera w Hiszpanii. Żegnaj Rajoy? // Politika Cyfrowa, 12 lutego 2013. URL: <http://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/swiat/1535497,1,afera-korupcyjna-w-partii-premiera-w-hiszpanii.read>
12. Miller M. The Attitudes of Spain's Political Parties toward the European Union and the Integration of the Euro // The Osprey Journal of Ideas and Inquiry. University of North Florida, 2003. URL: http://digitalcommons.unf.edu/oji_volumes
13. Oficina de Información Diplomática, Balance de la Presidencia Española del Consejo de la Union Europea julio-diciembre de 1995, Madrid: Ministerio de Asuntos Exteriores, 1995. URL: http://www.mae.es/documento/0/000/000/504/balance_presidencia.pdf
14. Petitbo A. La defensa de la competencia en España // Economía industrial. 2003. Nº 349-350. P. 127.
15. Piedrafita S., Steinberg F., Torreblanca J.I. 20 Años de España en la Unión Europea (1986-2006). Real Instituto Elcano. Madrid, 2006. 162 p.
16. Programa de la Presidencia Española del Consejo de la Unión Europea. España. 2010. 51 p. URL: http://jornadaseuropa.agenergia.org/descargas/Innovando_Europa_Programa_Presidencia_esp_de_UE.pdf
17. Roch González J. Europeanization in the shadow of the financial crisis: disruptive effects on the Spanish party system IDP // Revista de Internet, Derecho y Política, Universitat Oberta de Catalunya Barcelona. 2017. Nº 24, mayo. P. 21-36.
18. Royo S. Lessons from Spain and Portugal in the European Union after 20 years // Pôle Sud. 2007. Nº 26/1. P. 19-45.
19. Spain in the European Union: The First Twenty-Five Years (1986-2011) [Joaquín Roy and María Lorca-Susino (eds)]. Miami-Florida European Union Center / Jean Monnet Chair. 2011. 340 p.

Матлай Любава Іспанія в Європейському Союзі (1986-2016 рр.)

Досліджено інтеграційний досвід Іспанії в ЄС. Визначено вплив регіональної інтеграції на політичні, економічні, соціальні реформи у парламентській монархії. Оцінено внесок Мадриду у континентальний інтеграційний процес. Охарактеризовано особливості іспанських головувань в ЄС у 1989, 1995, 2002 та 2010 роках.

Ключові слова: Іспанія, Європейський Союз, регіональна інтеграція, членство, головування в ЄС, євроскептицизм

Матлай Любава Испания в Европейском Союзе (1986-2016 гг.)

Исследовано интеграционный опыт Испании в ЕС. Определено влияние региональной интеграции на политические, экономические, социальные реформы парламентской монархии. Оценено вклад Мадрида в континентальный интеграционный процесс. Охарактеризовано особенности испанских председательств в ЕС в 1989, 1995, 2002 и 2010 годы.

Ключевые слова: Испания, Европейский Союз, региональная интеграция, членство, председательство в ЕС, евроскептицизм

Matlay Lyubava Spain in the European Union (1986-2016)

On 12 June 1985 Spain signed the Accession Treaty to the European Communities and on 1 January 1986 its membership became official. The aim of the article is to analyze the balance of the Spanish membership in the European Union in the economic, financial, political and social dimensions. Membership in the European Union changed the Spanish economy and the new politics opened up new opportunities for businesses and citizens. The influence of regional integration on the political, economic, and social reforms of the parliamentary monarchy has been determined. It is shown, that each next stage of European integration produced new opportunities, expectations and challenges for the state. The peculiarities of Spanish presidencies in the EU in 1989, 1995, 2002 and 2010 are characterized. The last presidency was in 2010, following the entry into force of Lisbon Treaty. Spain stood out for its support for Economic and Monetary Union, the common foreign and security policy and the defense policy. It is found that for Spain as a middleweight country, the most successful means of exerting influence on the world stage is to exert influence in the EU.

Keywords: Spain, the European Union, regional integration, membership, Presidency of the EU, Euroscepticism

Рецензенти:

Тригуб О.П., д.і.н., професор

Тробські Мацей, доктор габілітований, професор

Надійшла до редакції 01.09.2017 р.